UGC Care Listed JournalISSN 2231 - 573X

साहित्य, कला आणि लोकसंस्कृतीला वाहिलेले त्रैमासिक

तिफण

MAH MAR 34737/13/1/2009-TC

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर विशेषांक

वर्ष १२ वे, अंक - पहिला एप्रिल ते जून २०२१

● संपादक ●

डॉ. शिवाजी हुसे

● अतिथी संपादक ●

प्रा. कार्तिक रा. पाटील प्रा. प्रफुल एम. राजुरवाडे

● संपादक मंडळ ●

डॉ. सर्जेराव जिगे
डॉ. फुला बागूल
डॉ. अनिल गर्जे
डॉ. संजय भालेराव
डॉ. ताहेर पठाण
डॉ. वंदना महाजन
डॉ. प्रकाश खेत्री
डॉ. ममता इंगोले
डॉ. वामन जाधव
डॉ. यशवंत सोनुने
डॉ. रामचंद्र झाडे

मूल्य : १७५ रुपये

या अंकातील लेखकांच्या मताशी संपादक सहमत असतीलच असे नाही. या नियतकालिकास महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळाकडून अनुदान प्राप्त झाले आहे. परंतु या नियतकालिकात प्रसिद्ध झालेली मते मंडळास मान्य असतीलच असे नाही.

पत्ता : संपादक, तिफण, 'शिवार', श्रीराम कॉलनी, हिवरखेडा रोड, कन्नड, जि. औरंगाबाद - ४३११०३, मो. ९४०४०००३९८

Scanned with CamScanner

Scanned by CamScanner

भारतीय स्वातंत्र्य आंदोलनाविषयी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांची भुमिका

प्रा.नरेंद्र नरसिंग सुर्यवंशी .

डॉ वावासाहेव आंवेडकरांच्या पूर्वकालीन दलित सुधारकांनी इंग्रजी राजवट समाज सुधारणेसाठी . म्हणून व्रिटीशा .अनुकुल आहे◌ंनी भारतीयांना सत्ता देऊ नये अशी भूमिका घेतल्याचे दिसून येते .डॉ . आंबेडकरांनी मात्र सन1920 च्या नागपूर येथिल अखिल भारतीय वहिष्कृत वर्गाच्या परिषदेत स्वराज्याच्या समर्थनाची जाहीर भूमिका घेतली तसेच गोलमेज परिषदेत ही स्वराज्याच्या मागणीचा पुरस्कार केल्याचे . दिसून येतेआंबेडकर देशाचे स्वातंत्र्य आणि जनतेचे स्वातंत्र्य अशा दोन संकल्पना मांडतात देश स्वतंत्र .डॉ . या संदर्भात ते अमेरिकेचे .नाही असे त्यांचे मत होते झाला म्हणजे तेथील जनता स्वतंत्र होईलच असे अमेरिका स्वतंत्र झाली परंतु तेथील निग्रो गुला .उदाहरण देतातम गुलामगिरीत राहिलेनिग्रोंना अमेरिकेच्या . राष्ट्राचे स्वातंत्र्य हे .स्वातंत्र्यानंतर समानतेच्या नागरी अधिकारांसाठी अनेक वर्ष संघर्ष करावा लागला जनतेचे स्वातंत्र्य व्हायचे असेल तर देशातील सर्व वर्गांना विशेषतः प्रस्थापितांच्या गुलामगिरीत खितपत पडलेले वर्गहे शोषण, भय, छळ इत्यादीपासून मुक्त झाले तरच त्या स्वातंत्र्याला अर्थ आहेस्वातंत्र्यानंतर . नता प्रस्थापित करणारे सरकार अस्तित्वात आले न्याय तत्वाद्वारे सामाजिक आर्थिक क्षेत्रात प्रत्यक्ष समा .तरच जनतेला स्वातंत्र्य प्राप्त होईल असे त्यांचे मत होते

Scanned with CamScanner

Scanned by CamScanner

स्वराज्याची व्याख्या करताना बाळासाहेब म्हणतात की, प्रत्येक व्यक्तिला स्वातंत्र्यानंतर संपूर्ण विकास साधण्यासाठी कोणत्यां प्रकारची सामाजिक परिस्थिती पाहीजे हे ठरविण्याचा हा जेथे प्राप्त होईल अशी स्थिती म्हणजे स्वराज्य होय, असे स्वराज्य कांग्रेस निर्माण करू शकणार नाही किंवा ब्रिटीश सरकार सुद्धा अशी परिस्थिती निर्माण होऊ देणार नाही असे बाबासाहेबांचे मत होतेपुढे ते म्हणतात की ,, अशी परिस्थिती फक्त लोकांनी लोकांचे, लोकांकरीता चालविलेले सरकारच निर्माण करू शकेलअशा . .बाबासाहेब आंबेडकरांनी मांडला .स्वातंत्र्याचा विचार डॉ

'स्वराज्य फक्त ब्राम्हणांचाच जन्मसिद्ध हक्क नसून अस्पृश्यांचाही जन्मसिद्ध हक्क आहे असा बाबासाहेबांचा आग्रह होता.'[2] डॉजो पर्यंत ब्रिटीश सत्ता .विरोधक नव्हते बाबासाहेब आंबेडकर स्वराज्याचे . भारतात आहे तोपर्यंत अस्पृश्यांना सत्तेमध्ये सहभागी होता येणार नाहीआणि सत्तेशिवाय अस्पृश्यांची गुलामगिरी नष्ट होणार नाही असे बाबासाहेब म्हणतातस्वराज्याच्या घटनेनुसारच अस्पृश्यांना सत्तेत . श्यांनी आपल्या कल्याणाकडे लक्ष ठेवावे परंतु स्वराज्य हेच आपले ध्येय म्हणून अस्पृ .सहभागी होता येईल असले पाहीजे असे आवाहन बाबासाहेबांनीकेल्याचे दिसून येते.[3] भारतास मिळणाऱ्या स्वराज्यात फक्त उच्च वर्णियाचेच वर्चस्व असू नये तर अस्पृश्यांचा ही सहभाग असावा अशी भूमिका डॉबाबासाहेब . अस्पृश्यावरील सामाजिक धार्मिक गुलामगिरी प्रमाणे राजकीय .नी मांडल्याचे दिसून येतेआंबेडकरां गुलामगिरी लादली जाऊ नये यासाठी इंग्रज सरकारने घाईमध्ये सत्तांतर न करता सर्व जाती जमातींना सत्तेमध्ये सहभागी होण्याची संधी घ्यावी अशी भूमिका डॉत्यांच्या या .बाबासाहेब आंबेडकरांनी मांडली . स्वराज .भूमिकेचा विपर्यास करून विरोधकांनी त्यांना स्वातंत्र्य विरोधी भासवण्याचा प्रयत्न केलाज्य प्राप्त व्हावे परंतू ते ब्राम्हणी राज्य होऊ नये यासाठी डॉ.आंबेडकरांनी भूमिका मांडली .

स्वराज्याचे विपरीत परिणाम होऊ नयेत म्हणून बाबासाहेब म्हणतात की प्रत्येक जाती जमातीला आपल्या जाचातून मुक्त होण्यासाठी पुरेशी सत्ता येईल एवढे प्रतिनिधित्व मिळाले तरच स्वराज्याचा उपयोग आहे अशी भूमिका बाबासाहेब मांडतातराजकीय सत्ता मिळाली म्हणजे आपण पाहीजे त्या सुधारणा करू . सत्तेचा उपयोग कसा करावा हे .साहेब म्हणतातअसा पोकळ आशावाद स्वराज्यवादी बाळगतात असे बाबा ब्राम्हणी स्वभाव असलेले .त्या माणसाच्या स्वभावावर अवलंबून असते प्रतिनिधी कायदे मंडळात शिरले तर इतर जातींचे नुकसान होईलम्हणून प्रतिनिधीत्व .त्यामुळे स्वराज्याचा काहीच उपयोग होणार नाही . भारतीय स्वातंत्र्य आंदोलनात अशी भूमिका .भूमिका बाबासाहेबांनी मांडली जातींच्या प्रमाणात असावे अशी

Scanned with CamScanner

Scanned by CamScanner

भांडणारे ते दूरदृष्टीचे सत्ताकारणी दलितांतस्वातंत्र्य आंदोलनाविषयी बाबासाहेबांची ही भूमिका .
महत्वाची आहे

कॉंग्रेस पक्षाची चळवळ भारताच्या .स्वातंत्र्याच्या मागणीसाठी सुरू होतीटीचे ब्रिटीश राजव .
दरकीयांच्या .परंतू अस्पृश्यांची दयनीय अवस्था दिसत नव्हती .दुष्परिणाम कॉंग्रेसला दिसत होते
गुलामगिरीतून मुक्त होण्यासाठी धडपडणारे आपल्याच स्वकीयांना गुलामगिरीत का ठेवतात हा
बाबासाहेबांनी उपस्थित केलेला प्रश्न होता . करीत होतेस्वराज्यवादी याकडे हेतूपुरस्पर दुर्लक्ष .
स्वराज्यवाद्यांना फक्त राजकीय स्वातंत्र्य हवे होते परंतू ते स्वतः मात्र आपल्या वर्चस्वातून बहिष्कृत जाती
जमातींना मुक्त करण्यास तयार नव्हतेस्वराज्यवाद्यांच्या या दुटप्पीपणामुळे त्यांच्या चळवळीविषयी .
.नव्हती बाबासाहेबांच्या मनात त्यांच्याविषयी आस्था[5]

डॉस्वातंत्र्य लढयात अस्पृश्यांनी भाग घेतला तर .बाबासाहेब आंबेडकर एक मुत्सद्दी नेते होते .
सवर्ण हिंदू आणि इंग्रज यांच्या विरोधात एकाच वेळी लढा दयावा लागला असतात्यामुळे अस्पृश्य उद्धार .
सरकारकडून मिळतील ते हक म्हणून स्पृश हिंदूशी लढत असताना ब्रिटीश .चळवळ मागे पडली असती
बाबासाहेब आंबेडकरांनी केल्याचे दिसून .प्राप्त करून घ्यावेत या धोरणाचा पुरस्कार डॉ येते.[6] या संदर्भात
बाबासाहेब म्हणतात की, ब्राम्हण वर्गाने अस्पृश्यांच्या सामाजिक, धार्मिक, आर्थिक, शैक्षणिक परिस्थितीकडे
जाणीवपूर्वक दुर्लक्ष केलेब्राम्हणवर्गाच्या ब्रिटीश विरोधी असहकार चळवळीत दरिद्री व अशिक्षित त्या .
अस्पृश्य वर्गाने सहभाग घेतल्यास त्यांच्या शैक्षणिक सुधारणा नष्ट होतील, जमिनी जप्त होतील आधीच
भुकेकंगाल असलेला हा वर्ग इंग्रजांच्या रोषामुळे अधिक संकटात येईल शिवाय उच्चवर्णियाकडून दिली
जाणारी अन्याय वागणूक यामुळे दुहेरी संकटात हा वर्ग सापडेलम्हणून अस्पृश्यांनी या चळवळीत सहभागी .
न होण्याची भूमिका डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांनी घेतली .'

डॉबाबासाहेब आंबेडकरांच्या भूमिकेतील अर्धवट संदर्भ सोयीस्करपणे वापरले तर ते .
परंतु ही भूमिका पूर्वग्रह न ठेवता समजून .प्रतिमा निर्माण केली जाऊ शकते स्वातंत्र्यलढयाविरोधी होते अशी
घेतली तर ते मानवमुक्तीच्या स्वातंत्र्यलढ्याचे प्रणेते होते हे लक्षात येईल.[7]

डॉत्यांना .ते प्रखर देशभक्त होते .बाबासाहेब आंबेडकर भारतीय स्वातंत्र्याच्या विरोधात नव्हते .
त्यांनी हजारो वर्षापासून मानवी अधिकार नाकारलेल्या समुहाच्या .ची जाणीव होतीभारताच्या समस्यां
राज .मुक्तीलढयाला प्राधान्य दिलेकिय स्वातंत्र्यलढ्यापेक्षा सामाजिक स्वातंत्र्य लढा त्यांना महत्वाचा वाटत
होताद्ध नव्हते अस्पृश्यांच्या बाबासाहेब आंबेडकर कॉंग्रेस किंवा कॉंग्रेसच्या राष्ट्रीय चळवळीविरु .डॉ .

Scanned with CamScanner
Scanned by CamScanner

आंबेडकरांना हिंदूविरोधी भूम .ब्रिटीशांनी डॉ .हिताचे संरक्षण ही त्यांची भूमिका होतीिका पाहून मुंबई प्रांतीय समितीत समावेश केला होताअस्पृश्यांचे .सायमन कमिशनचे काम शक्य व्हावे हा हेतू त्यामागे होता . शिवाय व्हॉईसरॉयच्या कार्यकारिणीतही त्यांना .प्रतिनिधीत्व दिले होते प्रतिनिधी म्हणून गोलमेज परिषदेत विरोधकांनी यामुळे .सहभागी करून घेतले होतेच बाबासाहेबांना ब्रिटीशधार्जिणे आणि स्वातंत्र्यलढ्याच्या विरोधी ठरविले .स.इ .परंतू बाबासाहेबांनी प्रत्येक ठिकाणी स्वतंत्र भूमिका मांडली .1930 च्या पहिल्या गोलमेज परिषदेत ब्रिटिशांनी भारतातून ताबडतोब निघून जावे असे स्पष्टपणे निक्षून सांगणारे डॉबाबासाहेब . आंबेडकर होते.गांधी बाबासाहेबांना महान देशभक्त संबोधतात .याचाच हवाला देऊन म .[8] (Partiot of sterling qualities).

डॉगांधी आणि .म .अस्पृश्योद्धार चळवळ स्वराज्याच्या विरोधी नव्हती बाबासाहेब आंबेडकरांची . लोकमान्य टिळकांचे अनुयायी म्हणविणाऱ्यांनी हे समतेचे लढे अनेक ठिकाणी दडपून टाकले .तरीही डॉ . बाबासाहेबांनी आपले संघटन स्वराज्य चळवळीविरुद्ध कधीही वापरल्याचे दिसून येत नाही स्वराज्याच्या ब्रिटीश भारतात असेपर्यंत अस्पृश्यांना सत्तेत सहभागी .अस्पृश्यांना सत्तेत सहभागी होता येईल घटनेनुसार म्हणून अस्पृश .होता येणार नाहीत्यांनी आपल्या हिताकडे लक्ष ठेवावे पण स्वराज्य हेच ध्येय ठरवावे असे मत डॉलढयाविषयी वाटणारी तळमळ बाबासाहेब आंबेडकरांनी मांडले यावरून त्यांची भारतीय स्वातंत्र्य . ".लक्षात येते[9]

डॉसमाजहितापेक्षा राष्ट्रहित व .बाबासाहेब आंबेडकरांनी समाजहित श्रेष्ठ मानले होते . राष्ट्रहितापेक्षा मानवता श्रेष्ठ मानली मानवतेच्या लढ्यापेक्षा कुठलाही लढा त्यांना श्रेष्ठ वाटला नाही .डॉ . .स्वातंत्र्य लढयाविषयीची भूमिका विषद करताना हे लक्षात घेतले पाहीजे बाबासाहेब आंबेडकरांची भारतीय

निष्कर्ष :

डॉ .बाबासाहेब आंबेडकर प्रखर देशभक्त होते .भारतीय स्वातंत्र्यलढयाला डॉबाबासाहेब . बाबासाहेब आंबेडकरांची .भारतीय स्वातंत्र्य लढयाविषयी डॉ .आंबेडकरांनी विरोध केल्याचे दिसून येत नाही आंबेडकरांना ब्रिटीशधार्जिणे ठरविणे चुकीचे .डॉ .भूमिका मानव मुक्तीच्या लढयाबाबत मानवतावादी होती स्वराज्य हे सर्व जा .आहेतीधर्माचे असावे ही त्यांची भूमिका होतीसर्व जाती जमातींना योग्य प्रतिनिधीतव . ज्य चळवळ याविषयी त्यांना आस्था स्वराज्य व स्वरा .कायदेमंडळात मिळावे असा त्यांचा आग्रह होता .अस्पृश्योद्धार हे त्यांचे ध्येय होते .होती

संदर्भ :

Scanned with CamScanner

Scanned by CamScanner

1) .ल .भोळे भा, आधुनिक भारतातील राजकीय विचारांचा इतिहास, पृ .828

2) बहिष्कृत भारत, 2 एप्रिल. 1927. डॉबाबासाहेब आंबेडकर यांचे बहिष्कृत भारत आणि मूकनायक, खंड 2 महाराष्ट्र शासन

3) भीमराव रामजी आंबेडकर खंड .डॉ .भ .खैरमोडे चां4 सुगावा प्रकाशन पुणे, पृ .39.

4) मूकनायक27 मार्च 1920

5) मूकनायक 6 फेब्रु 1920, डॉबाबासाहेब आंबेडकरांचे बहिष्कृत भारत व मूकनायक ., महाराष्ट्र शासन, खंड 2 .पृ ,359 (3).

6) कीर धनंजय, डॉआंबेडकर बाबासाहेब ., पृ .62.

7) मूकनायक9 ऑक्टो .1920 मून वसंत खंड (सपा)2 पृ .434 (4).

8) Dr. Babasaheb Ambedkar on Indian Nationalism (Pub) Nagpur University, Introduction. e.2.

9) भीमराव आंबेडकर .डॉ .भ .खैरमोडे चां, सुगावा प्रकाशन, खंड 4. पू .39.

विठ्ठलराव पाटील महाविद्यालय, कळे,
तापन्हाळा ., जिकोल्हापूर .

Scanned with CamScanner

Scanned by CamScanner